

Okullarda Başarısının Değerlendirilmesi Üzerine

Doç. Dr. Yıldız KUZGUN (*)

Öğrencilerin, okuldaki başarılarının velilere bildirildiği karne dönemleri, eğitimdeki aksaklıkların yanısıra, öğrencilerin ruh sağlığı sorunlarının da gündeme geldiği ve yoğun olarak tartışıldığı dönemlerdir. Karnelerindeki kırık notları ana babalarına göstermekten korkan bazı öğrencilerin, evden kaçmak ya da intihara kalkışmak gibi davranışları, birçok ailede dramatik sahnelere yol açmaktadır. Gazetelere yansıyan bu açıkly olaylar, eğitimcileri ve ruh sağlığı uzmanlarını konu üzerinde düşünmeye sevketmektedir. Bu arada bazı öğrencilerin sınav yapılmayan ve not olmayan bir okul istediklerine ve bazı velilerin, okullarda değerlendirme sisteminin değiştirilmesini öne sürdüklerine tanık olmaktadır.

Okullarda değerlendirmeden vazgeçilebilir mi? Bu soruya yanıt vermeden önce, bazı değerlendirme yaklaşımlarını kısaca tartışmakta yarar vardır.

Değerlendirme, öğrencinin daha önce saptanmış eğitim hedefine ne ölçüde erişmiş olduğunu, yani istenen davranışı ne derece öğrenmiş olduğunu belirlemektedir. Böylece, bir veya bir grup davranışı tam olarak öğrenmiş olanlar başarılı, eksik veya hatalı olarak öğrenmiş olanlar, başarısız sayılır. Ancak bunu yapabilmek için yeterli bir öğrenme ortamı sağlamak, öğrencilerin herbirini çok iyi tanımak ve niteliklerine uygun yöntemlerle öğretim yapmak gereklidir.

Değerlendirmede ikinci yaklaşım, öğrenciyi içinde bulunduğu grubun ortalama veya tipik üyesinin başarısına göre değerlendirmektir. Böylece bir sınıfta öğrencilerin istenen davranışı tam olarak öğrenememiş olsa da, ortalama başarı gösteren öğrenci kadar ve ondan daha iyi durumda olanlar başarılı, geri kalanlar başarısız sa-

(*) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi.

yılır. Bu tür bir değerlendirme, genellikle eğitim standardını düşürür. İyi öğretim yapılamadığı ya da öğrencilerin hazıroluş düzeylerinin düşük olduğu durumlarda büyük bir öğrenci grubunda yılgınlık yaratmamak için bu tür bir değerlendirmeye başvurulabilir.

Değerlendirmede üçüncü bir yol ise öğrencinin öğrenme sürecinde kapasitesinin ne kadarını gerçekleştirdiğine, öğrenme gücünün ne kadarını kullandığına bakmaktır. Eğer bir öğrencinin, elinden geleni yaptığı ve bütün gücünü işe koştuğuna kanaat getirilirse, bu öğrenci, eğitim hedefinde eriştiği düzey ne olursa olsun, başarılı sayılır. Üstün yetenekli öğrenciler için eğitim hedefleri yükseltilir ve başarı buna göre saptanır. Tabii burada en önemli konu, öğrencinin yeteneğinin, yani neleri ne kadar öğrenebileceğinin doğru olarak saptanmasıdır. Bu tür değerlendirme, eğitimin bireyselleştirildiği, yani öğretimin, gerek konu kapsamı, gerekse yöntem yönünden bireysel gereksinmelere uyarlandığı bir sistemde geçerli olabilir.

Okullarımızda değerlendirme bu üç yaklaşımın değişik ölçülerde kullanılması ile yapılmaktadır. Yani öğretmen, hem müfredat programında belirlenen hedefleri, hem grubun genel düzeyini hem de bildiği kadarı ile öğrencinin yeteneğini gözönüne alarak bir «Kanaat Notu» vermektedir. Kanaat notunun, gerçek bir öğrenmeyi yansıtmaya derecesi, yapılan öğretimin kalitesine bağlı olacaktır. Değerlendirme, öğretimin devamıdır. Sağlıklı bir değerlendirme, sağlıklı öğretime dayanır. Ancak kalitesi ne olursa olsun, her öğretimin ardından bir değerlendirme yapılır.

Değerlendirme, sadece okulda yapılan bir işlem midir? Günlük hayatta her gün birbirimizi değerlendirmiyor muyuz? Çevremizdeki insanların yapıp ettiklerini gözleyip bazılarını bilgili, becerikli, bazılarını bilgisiz, beceriksiz olarak nitelendirmiyor muyuz? Arkadaşlarımızı, belki de açıkca dile getirmediğimiz, ama mutlaka birçok nitelikler yönünden zaman zaman yaptığımız değerlendirmelere göre seçiyor muyuz? Bundan başka, insan kendini bildiği andan itibaren çok çeşitli özellikleri açısından kendini de değerlendirir ve başkalarını da dikkate alarak kendini bir yere koyar. «Ben çalışkanım» derken, çok çalışkan olmamakla birlikte, orta derecede çalışkan olan bir kimse-den daha çalışkan olduğunu söylemektedir.

Görülüyor ki değerlendirilmeden kaçınmaya olanak olmadığı gibi yarar da yoktur. Çünkü değerlendirme sonuçları, davranışlarımızı düzeltmemiz için bir geri bildirim mekanizmasıdır. Onun için değerlendirme sonuçları ne olursa olsun bunları içe sindirmek ve davranışları düzeltmeye çalışmak gerekir. Öğretmen tarafından yapılan

başarı değerlendirmesinde sonuç kötü ise bunda eğitim sisteminin bir çok yönün yetersiz oluşunun payı olabilir ama bütün sorumluluğu kişinin kendi dışındaki kurum ya da şahıslara yüklemesinin anlamı ve yararı yoktur. Bozuklukları aksaklıkları olan bir sistemde bile bazı öğrenciler başarılı olabiliyorlarsa, yapılacak şey başarısızlığa yol açan kişisel hataları ve noksanlıkları görmek olmalıdır. Bunlar arasında ilk akla gelen, öğrenme gücünün yani akademik yeteneğin sınırlı oluşudur. Ancak, kuvvetli bir öğrenme güdüsü ile sınırlı bir öğrenme gücünün neden olduğu engeller bir ölçüde aşılabılır. Kaldı ki akademik yeteneğin öğrenmeye etkisi daha çok ilk, biraz da ortaokuldaki öğrenciler için geçerlidir. İlk ve ortaokullarda akademik yetenek yönünden zayıf öğrenciler elendiklerinden, lise düzeyinde öğrenciler az çok seçilmiş bir grup oluştururlar. Bu düzeyde başarısızlık çoğu kez temel bilgi ve beceileri yeterince kazanamamış olma, verimli çalışma yöntemlerini bilememe, uygun çalışma ortamına sahip olamama ve derslere ilgi ve istek duymama, diğer bir deyişle, yeterince gayret göstermeme gibi nedenlerden ileri gelmektedir. O halde, başarısızlık, sıkı ve disiplinli çalışma ile yenilebilir. Evden kaçma, intihara kalkışma gibi davranışların, kökleri çok daha derinde olan birtakım uyumsuzluk ve doyumsuzluklardan ileri geldiğini ve kötü bir karnenin bu davranışları ortaya çıkarmada bir vesile olduğunu söylemek hatalı olmaz. Bireyler arasında sıcak sevgi ve sağlıklı iletişim olan ailelerde, karnedeki zayıf notlar, çocuğun daha iyi gelişimi için akılcı önlemlerin alınabilmesinde uyarıcı etkisi yapar. Başarısızlığın nedeni araştırılır ve uygun önlemler uygulamaya konur. Çağımızda amansız bir yarış vardır ve iyi yaşam, bu yarıştaki başarıya bağlıdır. Başarısızlık durumunda çocuklarımızı yeterince uyarırmazsak, onların kapasitelerini yeterince kullanamamaktan ve gelecekte düşledikleri yaşamı kuramamaktan ileri gelecek çöküntülere maruz bırakabiliriz. Burada sorun, bir ölçü, bir denge sorunudur. Anababalara ve öğretmenlere düşen, çocuğu hırpalamadan özgüvenini yıkmadan ders çalışmaya ve öğrenmeye güdüleme ve onun, çalışmayı, yaşamın zevkli bir uğraşı olarak görmesini sağlayacak şekilde teşvik etmek olmalıdır.